

Kitaabban Rabbiin buusetti amanuun wantoota afur of keessaa qaba:
1ffaa: Kitaabban kunniin haqaan Rabbiin irraa buufamu isaaniitti amanuu
2ffaa: Kitaabban maqaalee isaanii beekanitti amanuu.
3ffaa: Odeefannoo osoo hin jijjiraminii haqaan kitaabban kanniin keessatti dhufan dhugoomsu ykn dhugaan itti amanu.
4ffaa: Seera ykn murtiwwan kitaabban of keessaa qaban kan hin shaaramne irratti hojjachuu fi murtiwwan kaniinitti gammaduu fi guutumatti harka kennu

Hundee Iimaanaa 3ffaa- Kitaabbanitti Amanuu

Description

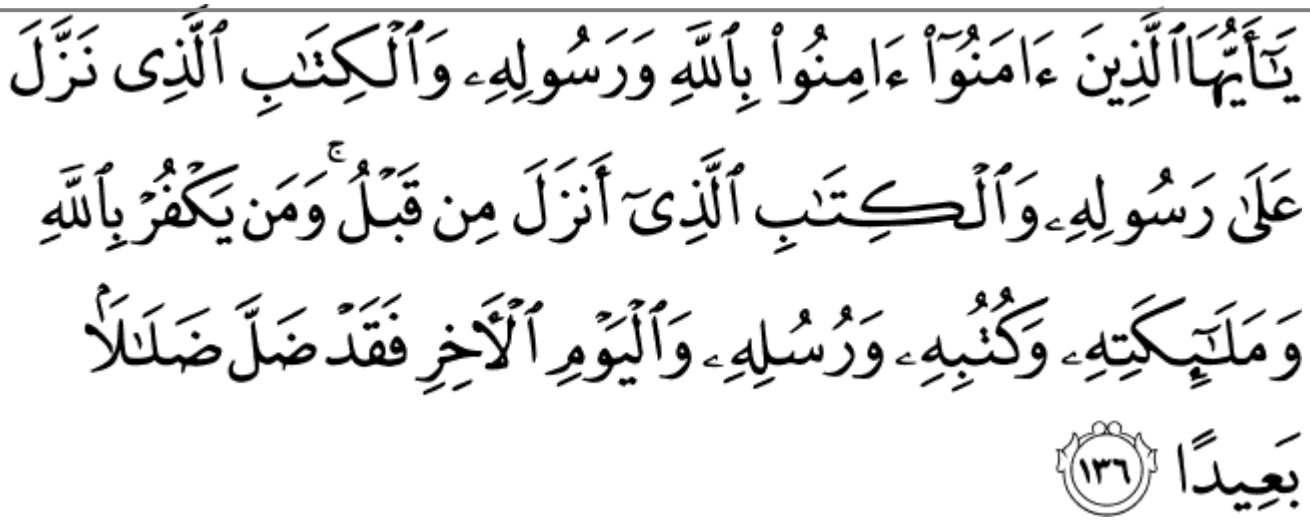
Hundee iimaanaa keessaa sadaffaan kitaabban Rabbiin buusetti amanuudha. Akka lugaatti â€œKitaabaâ€• jechuun wanta galmaaâ€™e fi barraaâ€™edha. Akka shariâ€™aatti immoo kitaaba jechuun Kalaama (Jecha) Rabbiin ilma namaatiif rahmataa fi qajeelcha akka taâ€™uuf Ergamtoota Isaa irratti buusedha. Sababa kitaaba Rabbiin irraa buâ€™e kanaan ilmaan namaa saâ€™aada (gammachuu) ganda lamaanii dhandhamu. Osoo Rabbiin kitaabban isaaniif buusu baate, silaa hundii isaanitu dukkana keessatti kufanii hafu. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa kitaabban buusun akkamitti dukkana keessaa sababa Ergamtootatiin akka baase akkana jechuun ilma namaatti beeksiisa.

هُوَ ٱلَّذِى يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِۦٓ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى
ٱلنُّورِ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٩﴾

â€œ**Inni Kan gabricha Isaa irratti keeyyattoota ifa baâ€™aa taâ€™an dukkana keessaa gara ifatti isin baasuuf jecha buusedha. Dhugumatti, Allaahâ€™n isiniif mararfataa, rahmata godhaadha.**â€• Suuratu Al-Hadiid 57:9

Isiniif mararfachuu fi rahmata Isaatirraa kan kaâ€™e Rabbiin Ergamaa isiniif erge. Ergamaa kanatti keeyyattoota (aayaata) ifa bahan buuse. Kanas kan godheef dukkana wallaalummaa, kufrii, shirkii, fedhii lubbuu hordofuu, yaadaa badaa fi kkf irraa gara ifa iimaanaa, beekumsaa, yaqiinaa akka baataniifi. Kitaabni keeyyattoota baayâ€™ee waan of keessatti qabatuuf ilma namaatiif qajeelfamaa fi ifa jireenyaa taâ€™aa jechuudha.

Hundeewwan iimaana jahan tokko tokkorraa kan adda bahuu miti. Hundi isaanitu kan wal qabataniidha. Rabbitti amanuun malaykootatti, kitaabbanitti fi hundeewwan iimaana birootti amanutti nama waama. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa akkana jedha:

â€œYaa warra amantan! Rabbitti, Ergamaa Isaatti, kitaaba Ergamaa Isaa irratti buusettii fi kitaaba san dura buusetti amanaa. Namni Rabbitti, Malaaykota Isaatti, Kitaabban Isaatti, Ergamtoota Isaatti fi Guyyaa Aakhiraatti kafare, dhugumatti jallinna fagoo jallatee jira.â€•
Suuratu An-Nisaa 4:136

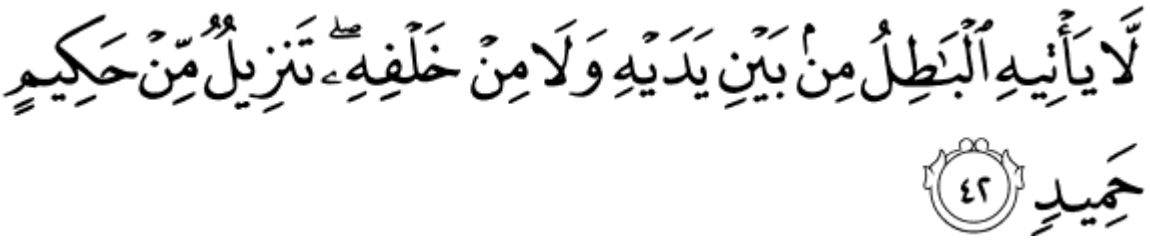
Kitaabban Rabbiin buusetti amanuun wantoota afur of keessaa qaba.[1]

Tokkoffaa: Kitaabban kunniin dhugaan ykn haqaan Rabbiin irraa buufamu isaaniitti amanuu

Lamaffaa: Kitaabban maqaalee isaanii beeknutti amanuu. Isaan keessaa Qurâ€™aana, kan Nabii Muhammad (SAW) irratti buufame, Tawraat kan Nabii Muusaa (AS) irratti buufame, Injiil kan Nabi Iisaa (AS) irratti buufame, fi Zabuur kan Nabii Dawuudif kennametti amanu. Kanneen maqaa isaanii hin beekne immoo walumaagalatti itti amanna. Kana jechuun Rabbiin irraa kan buâ€™an taâ€™uu fi ilma namaatiif qajeelchaa fi ifa akka taâ€™an ni amanna.

Sadaffaa: Odeefannoo osoo hin jijjiraminii fi hin micciramiin haqaan kitaabban kanniin keessatti dhufan dhugoomsu ykn dhugaan itti amanu. Kan akka odeefannoo Qurâ€™aana keessatti dhufanii fi odeefannoo kitaabban duraanii osoo hin jijjiraminii dhufanitti amanu. Kitaabban yeroo ammaa Kiristaanotaa fi Yahudoota harka jiran itti hin amannu. Sababni isaas, kitaabban kunniin jijjiramanii jiru. Kan nuti itti amannu kitaabban yeroo jalqabaa Nabii Muusaa fi Iisaa irratti buâ€™aniidha.

Odeefannoon (ergaan) Qurâ€™aana keessa jiru hundi immoo haqa hin jijjiramne fi hin micciramne waan taâ€™eef, namni â€œAni Musliimaâ€• ofiin jedhu wanta Qurâ€™aanni of keessaa qabu hundi dhugaa taâ€™uu isaatti amanu qaba. Rabbiin ni jedha:

â€œ**Sobni fuundura isaatiis taâ€™ee duuba isaatiin itti hin dhufu. Rabbii Ogeessa Faarfamaa taâ€™e irraa buufame.â€•** Suuratu Fussilat 41:42

Qurâ€™aanatti duraa duuban sobni wanti jedhamu itti hin dhufu. Kana jechuun beekumsa namaaf dhiyeessu keessatti sobni itti hin dhufu. Seerotaa fi murtoowwan kaaâ€™e keessatti sobni itti hin dhufu. Seenaa durii irraa wanta beeksisu keessatti sobni wanti jedhamu itti hin dhufu. Seenan ummata durii Qurâ€™aanni beeksisu hundi dhugaadha. Wanta gara fuunduraatti uumamu irraa odeefannoon Qurâ€™aanni beeksisu hundii dhugaadha. Sobni wanta jedhamu itti hin dhufu.[2] Sababni isaas Qurâ€™aanni Rabbii waan hundaa beeku irraa waan buâ€™eefi.

â€œ**Buufamuun Kitaabichaa (Qurâ€™aanaa) Rabbii Injifataa, Beekaa taâ€™e irraayyi.â€•** Suuratu Ghaafir 40:2

Afraffaa: Seera ykn murtiwwan kitaabban of keessaa qaban kan hin shaaramne irratti hojjachuu, hikmaa (ogummaa) isaa hubannee dhiisne murtiwwan kaniinitti gammaduu fi guutumatti harka kennu- Kitaabban darban hundi Qurâ€™aanan shaaramanii ykn jijjiramanii jiru. Rabbiin ni jedha:

﴿وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِ﴾

â€œ**Nuti kitaaba irraa waan isa duraatiif dhugoomsaa fi isa irrattis tiiksaa taâ€™ee Qurâ€™aana gara keetti haqaan buufneerra.**â€• Suuratu Al-Maaâ€™ida 5:48

â€œ**â€¦Qurâ€™aana haqaan gara keetti buufneerra**â€• Kana jechuun Qurâ€™aanni Rabbiin irraa buâ€™uun isaa haqa. Akkasumas, wanti inni of keessaa qabu hundi haqa. â€œ**Kitaaba irraa waan isa duraatiif dhugoomsaaâ€¦**â€• kana jechuun Qurâ€™aanni odeefannoo kitaabban darban of keessaa qaban ni mirkaneessa, odeefannoon isaanii kan haqa taâ€™e odeefannoo Qurâ€™aanitiin walitti gala. Akkasumas, kitaabban darban Qurâ€™aanni akka buâ€™uu beeksisanii turan. Kanaafu, Qurâ€™aanni beeksisa isaanii kana ni dhugoomse ykn ni mirkaneesse jechuudha. â€œ**â€¦fi isa irrattis tiiksaa**â€• kana jechuun wanta haqaa fi ilma namaa fayyadan kitaabban darban of keessaa qaban Qurâ€™aannis san caalaa of keessatti dabaluun of keessaa qaba. Kitaabban san keessaa wanta Qurâ€™aanni haqa taâ€™uu isaa mirkaneesse haqa, wanti kijiba taâ€™uu mirkaneesse kijiba. Sababni isaas, kitaabban akka Tawraat, Injiil keessatti jijjiraa fi micciruun argamee jira. Kanaafu, wanti Qurâ€™aana dhugaa taâ€™uu mirkaneesse dhugaadha, wanti sobaa taâ€™uu mirkaneesse soba.[2]

Hiikni biraa â€œ**wa muhayminan aleyh**â€• jedhu â€œisa irratti kan murteessuâ€• taâ€™a. Kana jechuun Qurâ€™aanni kitaabban darban irratti ni murteessa, wanta shaaramu qabu ni shaara. Kanaafu, kanarratti hundaaâ€™un murtiwwan kitaabban darbanii irratti hojjachuun hin taâ€™u kan dhugaa taâ€™ee fi Qurâ€™aanni mirkaneesse malee.

Haajaa Ilmaan Namaa Kitaabbaniif Qaban [3]

Haajan ilmaan namaa kitaabbanitti qaban haajaa isaan nyaataa fi dhugaatiif qaban caala. Sababni isaas, ruuhin ilma namaa tuni yeroo hundaa tasgabbii fi nageenya barbaaddi. Qaamni immoo sakandi sakandiin

nyaata hin barbaadu. Kanaafu, tasgabbii fi nageenya ruuhin barbaaddu kennuufi kan dandaâ€™u kitaaba Rabbiin irraa buâ€™eedha. Mee haajaa namoonni kitaabban Rabbiin irraa buâ€™aniif qaban muraasa isaanii haa tarreessinu:

1ffaaâ€“ Kitaabban Rabbiin irraa gara Ergamaatti buâ€™e ummata Ergamaa kanaatiif madda irraa baratanii fi haala ofii sirreessan akka taâ€™uufi. Yeroon hanga fedhe haa darbu, ummanni Ergamaa kanaa hundeewwan amantii, kaâ€™uumsaa fi gahuumsaa isaa murteessuf gara kitaaba Ergamaa irratti buâ€™eetti deebiâ€™u. Wanta Rabbiin akka hojjatan itti ajaju fi wanta irraa dhoowwu, amala gaggaarii itti kakaasu fi jajjabeessu beekuf gara kitaaba deebiâ€™u. Nama waan gaarii hojjateef mindaa jiruu fi nama waan badaa hojjate adabbii isa eeggatu kitaabban keessatti argatu. Akkasumas, rakkoolee jireenya keessatti nama muudatan fÃ¼ruu fi murtiwwaan adda addaa baasuf gara kitaaba deebiâ€™u. Keessumattu, Ergamaan yeroo fi bakkaan kan isaan irraa fagaatu yoo taâ€™e gara kitaabaa deebiâ€™un isaan irrati dirqama taâ€™a.

2ffaaâ€“ Kitaabni Rabbiin irraa buâ€™ee wantoota namoonni irratti wal-dhaban irratti murtii haqaa akka taâ€™uuf- wantoota namoonni irratti wal dhaban kan murteessu Kitaaba Rabbiiti. Sababni isaas, kitaabni Rabbii jecha (Kalaama) Isaati. Rabbiin immoo Abbaa Murtiiti. Kana ilaalchisee Rabbiin akkana jedha:

﴿ٱللَّهُ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ بِٱلْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ فِيمَا ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ﴾

â€œNamoonni amantii tokkicha irra turan. Ergasii, Rabbiin nabiyyoota gammachiiftotaa fi akeekachiiftota taasise erge. Akka inni wanta isaan keessatti wal dhaban gidduu namootaatti murteessuf isaan waliniis kitaaba dhugaan buuse.â€• Suuratu Al-Baqarah 2:213

Rabbiin hundarra beekaa- namoonni yeroo jalqabaa dachii tana irratti wal horan amanti tokko irra turan. Rabbiin qofa gabbaruu fi tokkichoomsu turan. Ergasii, sababa fedhii lubbuu, wallaalummaa, dagachuu fi sheyxaanatiin Rabbiin tokkichoomsu fi Isaaf ajajamuu keessatti gargar taâ€™an. Gariin Rabbiin qofa gabbaruu itti fufan, gariin immoo Rabbiin gabbaruu dhiisanii taabotaa fi wanta biraa gabbaruu jalqaban. Sababa kanaan Rabbiin nabiyyoota qananii addunyaa fi Aakhiraatiin nama amanee fi hojii gaarii hojjate gammachisan, adabbii nama kafaree fi badii hojjate akeekachiisan isaanitti erge. Ergamtoota hunda waliin kitaaba gara haqaatti nama qajeelchu buuse. Kitaabni kuni wantoota namoonni irratti waldhaban keessatti abbaa murtii akka taâ€™uuf Rabbiin buuse. Hundee fi damee amantii isaan keessatti waldhaban kitaabni ni murteessa. Haqni fi sobni kam akka taâ€™e ifa baasa. Kanaafu, faaydan kitaabban Rabbiin irraa buâ€™anii keessaa tokko wal mormii fi wal-dhabbii namootaa furuufi. Osoo kitaabni buâ€™uu baate, silaa namni hunduu, â€œKaraa ani irra jiru qofatu sirriidha. Kan biraa immoo jallataadha.â€• jechuun dukkana keessa jaanjaâ€™a.

3ffaaâ€“ Erga Ergamtoonni duâ€™anii booda kitaabni Rabbiin irraa buâ€™e hundee amantii, seerotaa fi kaayyoo isaa jallinna warra fedhii ofiitiin amantitti taphatan irraa eeguf- ***Ergamaa boodaa kitaabni ummata isaa keessa jiraachuun akka Ergamaan suni isaan keessa jiraachuti.*** Sababni isaas, kitaabni kuni wanta Ergamaan ittiin ergame of keessaa kan qabuudha. Ergamtoonni ilma namaa waan taâ€™aniif duuti nama kamittu dhuftu isaanittis ni dhufti. Garuu hundeen, dameewwani, amalli gaarii fi seeronni amantii isaan itti waamaa turan gonkumaa hin duâ€™an. Osoo kitaabni haala itti fufaan jiraachu baate, silaa akkuma isaan duâ€™aniin amantii san keessatti jijjiramnii fi wal dhabbiin baayâ€™een ni uumama.

Namoonni jallattoonni fi fedhii ofii hordofan wanta amanti keessa hin jirre itti dabaluu, irraa haaqu fi Rabbiin irratti kijibuun amantii balleessu. Sababa kanaaf, ilmaan namaatif kitaabni seeraa guutuu fi haqa irratti hundaaâ€™e kan jijjiramu irraa eeggame jiraachu qaba. Kanafi, Qurâ€™aanni hanga Guyyaa Qiyaamaa jijjiramuu fi micciiramuu irraa ni eeggama. Akka ilmaan namaa irratti hujjah (ragaa) taâ€™uuf. Rabbiin ni jedha:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ٩

â€œ**Dhugumatti, Numatu Qurâ€™aana buuse, dhugumatti Numatu isa tiiksas.â€•** Suuratu Al-Hijr 15:9

Guduunfaa

- Kitaabban Rabbiin irraa buâ€™an ilma namaa gara gammachuu, nageenyaa fi milkaaâ€™innaatti qajeelchu.
- ***Kitaabbanitti amanuu jechuun haqaan Rabbiin irraa kan buâ€™an taâ€™uu amanuu, ergaaleen isaan keessa jiran haqa taâ€™uu dhugaan itti amanuu fi hojii irra oolchudha.***
- Qurâ€™aanni kitaabban duraanii waan shaaref, ergaleen isa keessa jiran hundi dhugaa taâ€™uu itti amanuu fi hojii irra oolchun, nama gammachuu fi milkaaâ€™inna barbaadu irraa ni eeggama.
- Haajaan dhalli namaa kitaabban Rabbiin buusef qaban haajaa isaan nyaataa fi dhugaatiif qaban caala. Sababni isaas, ruuhin namaa tuni sakandii hunda keessatti tasgabbii fi nageenya barbaaddi. Kana kan argattu immoo kitaaba Rabbiin buuse keessatti.
- Ergamtoonni erga darbanii booda kitaabban isaan irratti buâ€™an ummata isaan booda dhufuuf madda qajeelinnaa fi barnootaa taâ€™aaf.
- Kitaabni amantiin akka jijjiramne eega. ***Ergamaa boodaa kitaabni ummata isaa keessa jiraachuun akka Ergamaan suni isaan keessa jiraachuti.*** Sababa kanaaf, Qurâ€™aanni namoota yeroo Nabii Muhammad (SAW) fi isa booda dhufan irratti hujjah (ragaa) taâ€™a.
- Kanaafu, namni tokko guyyaa Qiyaama Nabiyyiin natti hin dhufne jedhee mormuu hin dandaâ€™u. Sababni isaas, kitaabni Nabiyyicha irratti buufame isa bira gahee jira.
- Kitaabni wal dhabbii namoota jidduutti uumamu hiikun daandii sirriitti isaan qajeelcha.

Kitaabban wabii:

[1] Sharih Usuuli salaasa Fuula 94-95 Ibn Useymiin
[3]al-aqiidatul Islaamiyyatu wa usuusuhaa By Abdurahmaan Hasan Madiniyyi, fuula 465-468
[2] Taysiral Kariimul Rahmaani fii tafsiiri Kalaamil Mannaniâ€“Abdurahmaan Naasir Saâ€™dii, fuula 257-258

Date Created
September 23, 2018
Author
admin